

1

LAURENȚIU CHIRIAC, *Monumentele religioase medievale din zona Bârladului. Repere istoriografice*, Editura Opera Magna, Iași, 2006, 152 p. text + 2 p. ilustrații

Manifestând un constant interes pentru istorie, oamenii își îndreaptă atenția nu numai spre cei care au realizat-o, ci și spre cei care au scris-o. Faptul este firesc. Prin chiar

natura sa, actul istoriografic este o prelungire a actului istoric, o punere a sa în valoare. Imaginea despre trecut este aceea pe care, prin mijloacele meseriei lor și prin

succesive strădanii, au realizat-o istoricii. Opera lor prezintă, astfel, un incontestabil interes sub raportul cunoașterii devenirii umane. În același timp, fiind o reflectare a acțiunii sociale, fenomenul istoriografic constituie și un stimul al acesteia.

Recent, în seria Colecției „Biblioteca Bârladul” – inițiată și sprijinită financiar de Fundația Culturală „Dr. C. Teodorescu” din Bârlad - a apărut o valoroasă lucrare scrisă de Laurențiu Chiriac. Autorul, reputat profesor, doctor în științe istorice și muzeograf în cadrul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, s-a impus ca un specialist de marcă în domeniul arheologiei medievale. Aria preocupărilor științifice a autorului s-a axat pe istoria monumentelor religioase, menită a îngădui o mai bună percepere mentală, culturală, literară și istorică.

Tema abordată este de mare actualitate, dar și de viitor, în perspectiva unei datorii istoriografice prezente: recuperarea memoriei trecutului. Autorul, tenace și motivat de succesul meritat al întreprinderii sale, va deschide, desigur, noi șantiere de lucru atât arheologice, cât și arhivistice. Vreme îndelungată, problematica abordată de Laurențiu Chiriac a fost neglijată, uneori distorsionată, rezultatele cercetărilor erau prezentate rar și după anumite clișee. Limitarea accesului la unele documente din arhive a contribuit, pentru o întinsă perioadă de timp, la lipsa unor monografii cu întreaga bază documentară necesară, structurate conform cerințelor actuale ale științei istorice, totul rămânând un deziderat.

După 1989, când au căzut interdicțiile tematice, mulțimea unor studii elaborate în acești ani, ca și valorificarea acumulărilor anterioare au impus apariția unor lucrări consacrate cercetării monumentelor religioase medievale. Această carte a devenit realitate. O citesc în prealabil și descopăr o temă pe care el o urmărește cu precizie și devotament, de la prima la ultima pagină: patrimoniul arhitectural religios medieval din zona Bârladului. Rațiunea de a fi a cărții de față, dedicată perimetrului de spiritualitate creștin-ortodoxă în evul mediu, este aceea de a oferi „ecografia religioasă” a populației de pe aceste plaiuri.

Publicate în revistele de specialitate din ultimii ani, studiile semnate de Laurențiu Gelu Chiriac reușeau să ofere cititorului explicațiile cuvenite, sortite a lămurii varii chestiuni terminologice, să articuleze o demonstrație coerentă, însă strict legate de subiectul în cauză. Oricât s-ar fi dorit, spațiul de manevră era limitat, urmărindu-se cu precădere enunțarea mai întâi a propriilor teorii, lăsând, voluntar, în așteptare, o posibilă reluare într-o ofertă editorială mai vastă, menită a-i permite aplicații mai generoase pe marginea subiectelor.

Astfel, ideea de a oferi cititorilor repere istoriografice cu privire la monumentele religioase medievale din zona Bârladului ne apare drept o finalitate firească, care vine tocmai în întâmpinarea preocupărilor deja cunoscute în mediile de specialitate. Alegerea materialelor a avut în vedere circumscrierea acestora unei teme fundamentale în istoriografia românească. Este, trebuie să recunoaștem, un interval cronologic însemnat, sensibil la orice devieri de la rigoarea cercetării, autorul precizând, însă, că demersul lui nu are ambiția unei sinteze de anvergură, ci –

mai degrabă – aducerea în discuție a câtorva elemente necesare pentru înțelegerea stărilor de fapt care și-au pus amprenta asupra evului mediu românesc din Moldova Meridională.

În cartea sa, autorul a reușit să sistematizeze vasta problematică a patrimoniului arhitectural religios din zona Bârladului, îmbinând acribia cu probitatea istoricului. Este o sinteză a cărei realizare poate fi la îndemâna celor familiarizați cu istoria vieții religioase de aici. Dar, iată și structura cărții: *Abrevieri, Introducere, Cap. I Istoriografia generală. Note, Cap. II Istoriografia specială. Note, Concluzii, Bibliografie, Anexe, Cuprins.*

Autorul consideră că cei care au ocazia să vadă și să studieze edificiile aparținând patrimoniului arhitectural religios medieval al acestei zone au datoria morală de a le proteja și de a le scoate din anonim, promovându-le și oferindu-le semenilor săi un bun și necesar prilej de cunoaștere a acestor „comori arhitecturale”, adesea ignorate – fie datorită vitregiei timpurilor și a istoriei mereu controversată, fie nepăsării sau izolării lor de principalele căi de comunicație și de așezările omenești. Aceste monumente religioase trebuiau cercetate, fie prin încercarea de a face cunoscute toate scrierile referitoare la ele și evidențindu-le dintr-o perspectivă analitică, fie prin includerea lor în marile tendințe artistice care au imprimat originalitatea arhitecturii religioase medievale moldovenești. Studiile de arheologie medievală au adus importante contribuții la cunoașterea începutului și planimetricele unora dintre ele. Datorită cercetărilor arheologice din zonă au putut fi scoase la iveală și obiecte creștine care reflectă o viață religioasă de veche tradiție, pe baza căreia a putut fi posibilă evoluția firească a actului de ctitorie a lăcașurilor de cult.

Lucrarea de față analizează sintetic istoricul și evoluția arhitecturală a edificiilor religioase medievale din zona Bârladului prin prisma scrierilor care au apărut până acum. Transpare din carte ideea conturării locului și importanței scrierilor despre lăcașele de cult din spațiul bârlădean în cadrul istoriografiei privind arhitectura religioasă medievală românească. Concepută ca un instrument de lucru, cu mijloacele bine stăpânite ale literaturii de specialitate, cartea lui Laurențiu Chiriac este o reflectare a încadrării cronologice între perioada de început a vieții creștine din zonă (secolele IV–VI) și până la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Laurențiu Chiriac va supune cercetării istoriografice nu numai edificiile religioase din ținutul istoric a Bârladului, ci și pe cele dintr-o zonă mai întinsă, care cuprinde și ținutul Tutova, întrucât a considerat că Bârladul – ca important centru de emergență creștină – a radiat și sub raport confesional pe o arie mult mai extinsă. Încercarea autorului de a investiga toate scrierile despre lăcașele de cult medievale din zona Bârladului a ținut cont de anumite modalități și aspecte tehnice, parcurgerea unor etape necesare în abordarea acestui subiect, fapt pentru care a structurat lucrarea în două capitole mari. Astfel, s-a trecut la sintetizarea producțiilor istoriografice referitoare la existența edificiilor religioase medievale din spațiul bârlădean.

În capitolul *Istoriografia generală* sunt reliefate scrierile care vizează arhitectura religioasă din zona Bârladului, nu numai prin expunerea ideilor esențiale din aceste studii, dar și prin încercarea de a depista contribuțiile lor la cunoașterea sau semnalarea unor monumente din zona amintită.

În următorul capitol, *Istoriografia specială*, se pune accentul pe o analiză critică a principalelor scrieri de aici și a ideilor lor esențiale, fiind tratate cu atenție, deoarece sunt puține și conțin informații incomplete despre lăcașurile de cult din zona cercetată. Cu toate acestea, studiile locale privitoare la monumentele religioase din ținutul Bârladului sau cele referitoare la istoria bisericăscă de aici au un aport mai mare în cunoașterea problemei.

Sunt elaborate concluzii asupra stadiului actual istoriografic, coroborându-se datele obținute până acum cu necesitatea includerii rezultatelor cercetărilor arheologice din zonă. Este făcută o evaluare succintă a tuturor scrierilor care vizează monumentele religioase din ținutul Bârladului sau a celor care tratează doar domeniul arhitecturii religioase moldovenești. De asemenea, sunt evidențiate și influențele pe care le-au avut ingerințele politicului și economicului în cercetarea și valorificarea acestor lăcașuri de cult.

Analiza scrierilor despre monumentele religioase ale zonei Bârladului a determinat pe autor să scoată în evidență mai multe idei de o deosebită importanță:

- a arătat o anumită contribuție a marilor sinteze de istorie bisericească și a celor de arhitectură religioasă la cunoașterea lăcașurilor de cult medievale din arealul bârlădean, căci au constituit adevărate „modele” pentru scrierile locale (speciale), influențându-le prin căile, metodele și tehnicile de abordare propuse sau prin analogiile care au putut fi făcute pe baza lor;

- a permis observarea faptului că studiile speciale (locale, directe) privind edificiile ecleziastice din zona Bârladului se integrează firesc în marile curente istoriografice românești, fiind adesea impulsionate de apariția valoroaselor sinteze, dar având și propriile caracteristici. Astfel, în timp ce istoricul Nicolae Iorga a fost primul autor de referință în problema monumentelor religioase, devenind, într-un fel, „antemergătorul” în această direcție, tot așa și episcopul Iacov Antonovici a fost „deschizătorul de drumuri” în cercetarea bisericilor și mănăstirilor bârlădene, devenind și el primul autor important în cadrul istoriografiei locale care vizează acest subiect;

- a demonstrat că studiile generale asupra monumentelor religioase medievale au un caracter pur științific, unitar și enciclopedic, chiar cu mari autori de referință – cum ar fi: Nicolae Iorga, George Balș, Virgil Vătășianu, Grigore Ionescu, Nicolae Stoicescu, Vasile Drăguț, Mircea Păcurariu etc. – și, mai ales, cu o reală vocație a interdisciplinarității, contribuind indirect la cunoașterea lăcașelor de cult din spațiul bârlădean;

- a arătat că studiile speciale (locale) despre bisericile și mănăstirile din zona Bârladului sunt adeseori empirice și disperate, cu puțini autori importanți – Iacov Antonovici,

Al. Papadopol Calimah, Alexandru I. Crăciun, Ghenuță Coman, Dorinel Ichim etc. – și cu contribuții directe la cunoașterea edificiilor ecleziastice din spațiul menționat.

Au putut fi depistate și unele particularități atât la scrierile generale, cât și la cele speciale despre edificiile religioase ale zonei Bârladului, după cum urmează:

- istoriografia generală a avut o evoluție constant bună, calitativă și în continuă creștere de la o etapă la alta, mergându-se pe ideea „profesionalizării” domeniului ca atare al cercetării construcțiilor ecleziastice medievale și cel al vieții bisericești;

- istoriografia specială a avut o evoluție sinuoasă, modestă pe alocuri, deseori cu scrieri lapidare în informații și sărăcăcioasă în descrieri arhitecturale, dar și cu opere de o certă valoare.

Studierea istoriografiei privind lăcașele de cult din zona Bârladului a generat delimitări esențiale atât de ordin general, cât și de ordin particular. Delimitările de ordin general se referă la contribuția reală pe care au avut-o aceste scrieri la cunoașterea modului de receptare a fenomenului ctitoricesc de către oamenii de atunci, ca o expresie obiectivă a mentalităților epocii lor, în condițiile unei specificități de viață economică, socială, politică și culturală. În acest sens, conchide autorul, se pot desprinde următoarele concluzii:

- istoriografia studiată surprinde esența fenomenului de ctitorie din zona care ne interesează ca pe o uzanță și nu ca pe un cod de legi scrise, mai ales că multe dintre scrieri arată modalitățile de precizare, evidențiere și reprezentare a actului de ctitorie;

- scrierile despre ctitoriile bârlădene și despre slujbașii acestora arată o predilecție a celor de atunci pentru ridicarea de biserici, mănăstiri și schituri, ca o necesitate cultică;

- acele scrieri care evidențiază existența edificiilor ecleziastice în spațiul de referință nu sunt chiar atât de lacunare, căci ele permit (chiar dacă într-o măsură mai mică) conturarea unor idei despre modul de viață și de gândire din medievalitatea românească, despre percepția creștin-ortodoxă a oamenilor de atunci.

Delimitările de ordin particular ale scrierilor legate de lăcașele de cult din zona Bârladului țin, pe de o parte, de natura surselor istorice folosite, iar pe de altă parte de evoluția ca atare a fenomenului ctitoricesc în această zonă.

Analiza istoriografică – efectuată de dr. Laurențiu Chiriac – asupra arhitecturii religioase medievale din arealul ținuturilor Bârlad și Tutova constituie un pas important în identificarea unei bogate vieți creștine în acest spațiu. Intenția demersului său este prezentarea unui punct de vedere. Inevitabil subiectiv și, ca atare, supus erorii, el poate să conțină nu numai certitudini, ci și impresii, mai ales dacă se bazează pe observațiile personale și pe credința că acestea pot fi utile celor dornici de cunoașterea istoriei zonei Bârladului și a comorilor sale arhitecturale medievale religioase.

Cartea lui Laurențiu Chiriac este menită să umple un gol și să ofere celor interesați datele esențiale despre rolul jucat de biserică în această parte a țării. Scriind-o,

începe lungul drum al regăsirii de sine, al unei alte etape de creație. Rod al unei selecții tematice bine chibzuite, este menită să contribuie în viitor la punerea în operă a unui amplu proiect privind istoria culturală al acestui spațiu. Ne exprimăm speranța că bibliografia privind monumentele religioase din zona Bârladului va oferi celor interesați o bază solidă de plecare pentru alcătuirea unor monografii cât mai bine informate despre aceste monumente, monografii a căror lipsă se resimte. Coperta cărții a fost realizată de Vasilian Doboș, iar culegerea computerizată și tehnoredactarea a fost asigurată de Liviu Preutu.

Parte fundamentală a cunoașterii umane, știința istorică răspunde unei necesități obiective. Istoria scrisă este o prelungire naturală a istoriei reale și, în același

timp, o componentă a naturii umane. Fiind o ființă istorică, omul nu poate renunța la cunoașterea trecutului său. Cât timp omenirea va exista și va crea istorie, ea va avea nevoie de istoriografie. Cercetarea sensului ei va fi absolut necesară pentru perfecționarea raporturilor între oameni. Oricât de mare va fi progresul tehnic, istoricul care se perfecționează la rândul său, va rămâne o prezență necesară. Indiferent de felul în care este el imaginat astăzi, omul viitorului nu se va putea transforma într-o mașină. Păstrându-și esența umană, el își va păstra, în același timp, organicul interes pentru propria sa istorie.

GHEORGHE CLAPA